

Medvrstniško spodbujanje branja v šolski knjižnici

Peer Reading Promotion in a School Library



Martina Kozorog Kenda

UDK 028.5:027.8

Izvleček

Vseživljenjsko učenje je v hitro spreminjajoči se družbi postalo pogoj uspešnosti. Cilj pedagoškega dela v šolski knjižnici je razvijanje sposobnosti in spretnosti, ki spodbujajo aktivno pridobivanje kakovostnega znanja, kritično in ustvarjalno razmišljanje, izražanje čustev, misli in zaznav. Knjižničarji sodelujemo v vzgojno-izobraževalnem procesu in načrtujemo delo z učitelji šolskih predmetov z namenom izboljšati bralne navade in motivacijo za branje učencev. Prispevek predstavlja primere medvrstniškega spodbujanja branja kot sredstva učenja in razvijanja trajnega interesa za branje. Predstavljene dejavnosti so rezultat ciljnega spodbujanja razvoja ključnih kompetenc učencev.

Ključne besede

šolska knjižnica, branje, bralna motivacija, medgeneracijsko branje, priporočanje knjig, promocija gradiva, označevanje knjig

Keywords

school library, reading, reading motivation, intergenerational reading, recommending books, book promotion, book labelling

Abstract

In our rapidly changing society, lifelong learning has become a prerequisite for success. The aim of pedagogical work in a school library is to develop abilities and skills that promote the active acquisition of quality knowledge, critical and creative thinking, and expressing emotions, thoughts and perceptions. Librarians participate in the educational process and plan collaboration with the teachers of school subjects with the intention of improving the pupils' reading habits and reading motivation. The article gives examples of peer reading promotion as a means of learning and developing a lasting interest in reading. The activities presented are the result of a targeted promotion of the development of pupils' key competences.



Šolska knjižnica je prostor, ki omogoča pestre motivacijske metode in oblike dela spodbujanja zanimanja za branje.

Motiviran bralec je tisti, ki se počuti sposobnega za branje, sprejema branje kot osebno vrednoto in ve, da je branje zelo pomembno v vsakdanjem življenju.

UVOD

Branje je pomembno, z njim se srečujemo na vsakem življenjskem koraku. Čeprav se viri informacij v sodobni informacijski družbi hitro spreminjajo, ostaja branje najpomembnejša sestavina pismenosti in sredstvo učenja. Omogoča nam, da se lažje prilagodimo spremembam.

Vprašanje, kako otroka popeljati v sanjski svet knjig in mu privzgojiti veselje do branja za vse življenje, si zastavljajo mnogi starši. Vzgoja bralcev se začne v domačem okolju in nadaljuje v šoli. Za šolo in pedagoške delavce sta najpomembnejša vidika bralne motivacije, kako pri učencih razvijati trajen interes za branje in kako spodbujati branje kot sredstvo učenja ter s tem spodbujati željo po znanju in vseživljenjskem učenju (Pečjak in Gradišar, 2002).

Pomembno vlogo pri motiviranju za branje odigrajo pedagoški in strokovni delavci. Šolska knjižnica je prostor, ki omogoča pestre motivacijske metode in oblike dela spodbujanja zanimanja za branje. Šolski knjižničar v sodelovanju z učitelji lahko tako posledično vpliva na boljše bralne rezultate. Pomemben vpliv na bralno motivacijo učencev tretjega triletja imajo vrstniki in njihove pozitivne bralne izkušnje. V nadaljevanju prispevka so bolj podrobno predstavljeni primeri medvrstniškega spodbujanja branja v šolski knjižnici kot nove oblike bralnih aktivnosti.

SPodbujanJE BRANJA IN BRALNA MOTIVACIJA

Motivacija za branje izhaja iz načel pozitivnega spodbujanja in vzbujanja zanimanja za branje (Fekonja, 2004). Pri bralcih se vedno prepletajo tako zunanji kot notranji motivacijski dejavniki. V procesu razvoja zavzetega bralca poskušamo uresničevati več ciljev; vzbuditi interes, spodbuditi pozitiven odnos do branja, povečati bralne aktivnosti in bralne dosežke učenca, katerih končni cilj je bralno motiviran učenec. Motiviran bralec je tisti, ki se počuti sposobnega za branje, sprejema branje kot osebno vrednoto in ve, da je branje zelo pomembno v vsakdanjem življenju (Pečjak, 2002).

UČENCI TRETJEGA VIO IN NJIHOVI BRALNI INTERESI

Upadanje bralne motivacije z leti šolanja je težava, ki jo preučujejo strokovnjaki po svetu in pri nas (Baker in Wigfield, 1999; Elley, 2001; McKenna, 2001; Pečjak in Gradišar, 2002; v: Gradišar, Bucik in Pečjak, 2004) in ji posvečajo vedno večjo skrb. Avtorji si razloge za to razlagajo različno. Najpogosteje menijo, da s padanjem šolskega uspeha pada tudi zaupanje v lastne sposobnosti, ki odigra pomembno vlogo tudi pri motivaciji za branje. Drugi menijo, da bralni pouk ne upošteva dovolj interesov mladih in da je branje premalo povezano z življenjskimi interesi in problemi mladine.

Raziskava *Bralna motivacija kot dejavnik učinkovitega branja in njen pomen za kakovostno izobraževanje* je pokazala, da v 7. razredu med razlogi za branje pomembno narastejo priporočila prijateljev (Gradišar, Bucik in Pečjak, 2004).

Pomembnost mnenj vrstnikov, vpliv medijev in upoštevanje interesov mladih smo na Osnovni šoli Dušana Muniha Most na Soči vključili v oblikovanje nekaterih medvrstniških dejavnosti za spodbujanje branja, predstavljenih v nadaljevanju prispevka.

PRIMERI DOBRE PRAKSE

V osnovnih šolah na Slovenskem poteka veliko projektov za spodbujanje branja. Strokovna revija Šolska knjižnica prinaša nove in nove primere dobrih praks. **Medgeneracijsko branje** je najljubša redna praksa spodbujanja branja na šoli, s poudarjeno aktivno vlogo učencev pri motiviranju sovrstnikov. Tako smo organizirali malo drugačen **kulturni dan** v tednu otroka, od 1. do 5. oktobra 2018. Šestošolcem so devetošolci po eno šolsko uro na dan brali mladinski roman *Bela kava* in *Posipaneč*. Knjiga odpira številne aktualne teme, ki se dotikajo odraščanja, nesprejemanja drugačnosti in nestrpnosti.

Po zaključenem branju so bralci razrednikom in knjižničarki pomagali izvesti delavnice, vezane na tematiko knjige, ki jih je pripravila socialna pedagoginja. Delavnice so potekale v petih skupinah. Vsaka skupina je najprej, s

Medgeneracijsko branje je najljubša redna praksa spodbujanja branja na šoli, s poudarjeno aktivno vlogo učencev.

pomočjo vprašanj (glej Prilogo), predebatirala primere nasilja. Tematike so obravnavale vzdevke, vlogo nasilneža in občutke žrtve, vlogo opazovalcev, pomoč žrtvi in ugotovitev da spoznavanje »drugačnega« ruši predsodke. Učenci so zapisali odgovore na vprašanja in temo z igro vlog predstavili vsem preostalim. Zaigrani prizori so vključevali veliko elementov iz njihovega življenja in omogočili boljše razumevanje nasilja, drugačnosti, nestrpnosti.

Z dogodkom smo soustvarjali prvi Slovenski nacionalni mesec skupnega branja pod naslovom »Beremo skupaj«.



Slika 1: Medgeneracijsko branje knjige Bela kava in Posipanec

KNJIŽNA NALEPKA »PRIPOROČAMO V BRANJE«

Knjige so lahko modre, poučne, pomirjujoče, sočutne, zabavne ... Posledično se teh lastnosti »nalezejo« tudi bralci.

Kar nekaj časa je zorela ideja, da bi kakovostne knjige v šolski knjižnici opremili z nalepko, da gre za dobro knjižno delo, ki ga učenci priporočajo v branje sovrstnikom. Predstavitev kakovostnih knjig učenci pripravijo v obliki govornega nastopa pri pouku slovenščine na predmetni stopnji. Če z njo navdušijo vsaj štiri sošolce, knjižno delo lahko dobi nalepko znak kakovosti.

Motiv za nalepko »Priporočamo v branje« je nastal pri likovnem krožku. Učenci so bili

postavljeni pred nalogo, da narišejo motiv, ki bo kar najbolje sporočal lastnosti knjig. Knjige so lahko modre, poučne, pomirjujoče, sočutne, zabavne ... Posledično se teh lastnosti »nalezejo« tudi bralci. Največjo sporočilnost je moč razbrati iz dovolj preprostega in jasno sporočilnega motiva, zato je bila naloga zahtevna. Tehnično je bil izdelek omejen na risbo z barvnimi svinčniki in flomastri, kar je za tovrstno nalepko najprimernejše. Za tiskano nalepko je bila izbrana »sovica«, ki prebira knjigo ter je narisana in pobarvana v umirjeni barvni kombinaciji, saj se je izzivu najbolj približala.



Slika 2: Razstava knjig z nalepko »Priporočamo v branje«

Knjige, ki so jih do konca februarja 2018 v branje priporočali učenci, so bile 2. aprila 2018, ob mednarodnem dnevu knjig za otroke in mladino, razstavljene v knjižnici. Priporočilni seznam učencev, ki je vključeval dobre knjige, so do konca aprila učenci lahko dopolnili pri razrednih učiteljicah, učiteljicah slovenščine in v knjižnici. Odziv učencev je presegel pričakovanja. V okviru aktiva za jezike in branje smo projekt ocenili kot zelo uspešen. Projekt bomo nadaljevali in ga razširili na razredno stopnjo.



BRALNI KOVČEK

V tednu otroka je postala ustaljena delovna praksa spodbujanje branja na vseh podružničnih šolah. Vsako šolsko leto načrtujemo drugačno obliko sodelovanja v okviru KIZ. Primer Bralnega kovčka za spodbujanje branja je potekal v šolskem letu 2017/2018.

Knjižničarka je med učence podružničnih šol prišla s kovčkom. Učenci so se začudeno spraševali, kaj ima v njem. Izvedeli so, da je to Bralni kovček. Iz njega je po uvodnem pozdravu začela zlagati različne knjige: igroknjige, kartonke, klasične slikanice, poučne knjige itd. Na zanimiv način je učencem skozi zgodbe in pesmi predstavila razvoj branja.

Učenci so se vključevali v njeno predstavitev in pripovedovali o svojih izkušnjah. Tako zdaj poznajo slikanice, kartonke, 3D-knjige, knjige z zavihki, zvočne knjige, knjige z lutko, igro knjige, pa tipanke in drsnice, knjige z veliko besedila in e-knjige, ki so jim najbolj všeč. V drugem delu druženja pa so učenci na kratko predstavili svojo najljubšo knjigo oziroma prav posebno knjigo, ki so jo prinesli ta dan v šolo. Prav tako so svoje najljubše knjige iz otroštva predstavile tudi knjižničarka in učiteljici. Dve šolski uri sta minili, kot bi mignil. Učenci so si razstavljene knjige kasneje izmenjevali in ogledovali.

SKLEP

Pozitivni odzivi učencev na aktivno sodelovanje pri promociji branja med vrstniki v predstavljenih primerih dobre prakse kažejo pomemben vpliv na zviševanje motivacije za branje in posledično bralne uspešnosti. Prispevek lahko sklenemo z besedami Simone Kavčič (2012), da »s takimi dejavnostmi za promocijo branja se pri učiteljih in vseh strokovnih delavcih na šoli ozavešča misel, da je potrebno branje videti kot sredstvo učenja in mišljenja in da je cilj razvijanje bralne motivacije za vse predmete, kajti boljši bralec je tudi uspešnejši učenec na vseh področjih učnega dela.« ●



Slika 3: Učenec predstavlja najljubšo knjigo iz otroštva.

Viri in literatura

- Fekonja, R. (2004). Branje in pismenost: vloga šolske knjižnice pri spodbujanju branja. Šolska knjižnica, Šolska knjižnica, 14 (3), str. 132–138.
- Gradišar, A., Bucik, N., Pečjak, S. (2004). Kako povečati bralno motivacijo učencev v osnovni šoli. Šolska knjižnica, 14 (3), str. 148–157.
- Janeš, L. in Škrli, G. (2012). Spodbujanje in spremljanje bralnih navad učencev tretjega triletja osnovne šole. Šolska knjižnica, 22 (1), str. 50–59.
- Kavčič, S. (2012). Bralna motivacija pri pouku v šoli. Pridobljeno s: http://pefprints.pef.uni-lj.si/1435/1/SIMONA_KAVCIC_DIPLOMA.pdf (26. 2. 2019).
- Kronovšek, S. (2016). Dejavnosti v osnovnošolski knjižnici za spodbujanje branja. Pridobljeno s: <https://repozitorij.unilj.si/IzpisGradiva.php?id=85089&lang=slv> (26. 2. 2019).
- Pečjak, S., Gradišar, A. (2002). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Škrli, G. (2018). Spodbujanje branja v šolski knjižnici Osnovne šole Prule. Pridobljeno s: <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2018/03/31/spodbujanje-branja-v-olski-knjiznici-osnovne-ole-prule/> (26. 2. 2019).



MARTINA KOZOROG KENDA, univ. dipl. bibliotekarka in geografinja, zaposlena na OŠ Dušana Muniha Most na Soči
 Naslov: OŠ Dušana Muniha Most na Soči, Most na Soči 18a, 5216 Most na Soči
 E-naslov: martina.kozorog-kenda@guest.arnes.si

Bela kava in Posipanec – delo v skupinah

Knjiga odpira številne aktualne teme, ki se dotikajo odraščanja, nesprejemanja drugačnosti in nestrpnosti. Po štirih skupinah bi te teme nekoliko predebatirali, zapisali odgovore in predstavili vsem preostalim z igro vlog.

1. VZDEVKI – verbalno nasilje

Že sam naslov knjige nam pove nekaj o tem, da otroci radi uporabljajo vzdevke. Razmislite, kakšne vzdevke so si otroci dajali v knjigi, in v skupini odgovorite na vprašanja:

- Kdaj uporabljamo vzdevke?
- Ali je kdaj dajanje vzdevkov sprejemljivo za vse udeležene? Kdaj je in kdaj ni? Ali je dajanje vzdevkov tudi verbalno nasilje?
- Zakaj ljudje dajejo vzdevke? Kaj želijo s tem sporočiti?
- Ali ima kdo med vami v skupini kakšen vzdevek? Kako si ga dobil? Ali ti je všeč?
- Kaj bi naredil, če bi te nekdo poklical z vzdevkom, ki ti ne bi bil všeč?

Igra vlog: Poskusite si zamisliti del zgodbe, ko učenec pokliče sošolca z vzdevkom, za katerega ve, da ga bo razburil. Kako bi se zgodba končala? Poskusite to tudi zaigrati.

2. NASILJE – vloga nasilneža in občutki žrtve

V knjigi spoznamo nestrpnost, ki so jo čutili državljani Nemčije do priseljencev, predvsem črnskih. Opisan je primer, kjer so pijani mladostniki to nestrpnost izrazili z vandalizmom, s tem, da so goreče bakle in kamenje vrgli v stanovanje, ker so opazili črnškega dečka, Sammyja.

Razmislite in v skupini odgovorite na vprašanja:

- Ali misliš, da je bilo prav, kar so naredili mladostniki?
- Ali misliš, da so Sammyja poznali?
- Zakaj misliš, da so to storili? Ali veš, kaj so predsodki?
- Kako se je takrat počutil Sammy? Kaj meniš, da je takrat razmišljal?
- Ali bi lahko ta primer prenesli tudi v vsakdanje življenje? Ali poznaš skupine v Sloveniji, do katerih smo v Sloveniji nestrpni? Kaj pa v razredu? Ali ste v razredu do koga kdaj nestrpni? Zakaj?

Igra vlog: Poskusite si zamisliti del zgodbe, ko je učenec v razredu do sošolca nestrpen. Sošolec rad malo nagaja, večkrat je vsiljiv. Kako lahko učenec pove sošolcu, da ga nekaj moti? Kakšno vedenje mu lahko predlaga? Zgodba naj se konča srečno. Poskusite to tudi zaigrati.

3. NASILJE – vloga opazovalcev

Ob dogodku, ko se skupina nasilnežev znesse nad Sammyjevim stanovanjem, se zbere tudi nekaj ljudi, ki nasilno dejanje samo nemo opazujejo.

Razmislite in v skupini odgovorite na vprašanja:

- Zakaj meniš, da so ljudje vse skupaj samo nemo opazovali?
- V knjigi lahko preberemo: »Če samo gledaš in nič ne narediš, je tudi slabo.« in »Kdor stoji in gleda, se na pol strinja z metanjem kamenja. V mislih tudi sam meče kamenje. Le da si ne upa. In ker jih toliko stoji zraven in gleda, dobijo tisti, ki mečejo kamenje, še več poguma. Čutijo, da so gledalci na njihovi strani.«
- Kaj so opazovalci nehote sporočali mladostnikom, ki so se nasilno obnašali? Ali so jim morda s tem molče kazali, da se z njihovim početjem strinjajo? Kako se je obnašala Sonja do mladostnikov, ko je prispela v ulico?
- Kaj misliš, kako se je pri tem počutila? Jo je bilo strah?
- Kaj bi naredil ti, če bi videl, da se dva sošolca pretepata? Kaj pa, če bi se skupina znašala nad sošolcem? Kaj pa v primeru, da bi nekoga zmerjali?

Igra vlog: Poskusite si zamisliti del zgodbe, ko se skupina dveh ali treh znaša nad sošolcem. Vsi sošolci to vidijo, a se sprva ne želijo odzvati, ker se bojijo, da bi jih morda tudi sami skupili. Na koncu le zberejo pogum in se postavijo po robu nasilnežem. Poskusite to tudi zaigrati.



4. NASILJE - pomoč žrtvi

V knjigi je opisano tudi, kako Sammy in njegovi starši doživljajo in preblevajo nasilni dogodek.

- Kako se Sammy počuti, ko se starši ne želijo pogovarjati o dogodku? V knjigi lahko o tem preberemo: »Potrudi se, da boš pozabil, sicer te bo strah pobral.« mu je rekel oče in to je bilo use.
- Kaj misliš, zakaj ne želijo govorita o tem? Česa se bojijo?
- Ali je v knjigi opisan razlog, zakaj so se preselili v Nemčijo?
- Ali si se ti kdaj želel pogovoriti o čem, kar te je težilo, pa te niso poslušali? Kako si se takrat počutil in kaj si naredil?

Zanimiv lik je tudi Borisov oče, ki sprva da izjavo za časopis o dogodku, kjer nekako »tiho« odobrava nesprejemanje priseljencev, ko pa vidi Sammyjevo žalost ob premočenem in ožganem plišastem medvedku, se v njem nekaj spremeni.

- Se spomniš, kaj je naredil Borisov oče po tistem, ko je Sammy plišastega medvedka odvrget v smeti?
- Kaj je s tem naredil za Sammyja? Kaj misliš, kaj mu je to pomenilo?

Igra vlog: Poskusite si zamisliti del zgodbe, ko učenec s prijateljem pride v garderobo in najde svoje zvezke in stvari iz omarice raztresene po tleh. Kaj naredita? Kako ga lahko potolaži? Poskusite to tudi zaigrati.

4. NASILJE - Spoznavanje »drugačnega« ruši predsodke

Sammy manjka v šoli, ker je pretresen zaradi nasilnega dogodka, zato po pouku učiteljica pošlje Borisa, da mu razloži manjkajočo snov. Borisu to niti najmanj ni všeč, vendar je učiteljica pri tem neomajna, zato prvič pozvoni pri Sammyjevih.

- Zakaj misliš, da je učiteljica naročila ravno Borisu, naj Sammyju odnese manjkajočo snov, čeprav bi to lahko naročila tudi Sammyjevi prijateljici Sonji?
- Kaj je razmišljal Boris, ko je prišel v Sammyjevo stanovanje in videl, da živijo čisto podobno kot njegova družina in ne po »afriško«, kakor si je sprva predstavljal?
- Zakaj se po obisku pri Sammyju ni več navduševal nad igrico pri telovadbi »kdo se boji črnega moža«, s katero je prej tako rad zbadal Sammyja?
- Kaj je Boris takrat spoznal?
- Ali je bilo Borisu všeč, ko so vadili za nastop z orkestrom in Sammy zaradi poškodovane roke ni mogel nastopiti?
- Do kakšne ideje je prišel na koncu? Kako se knjiga konča?

Igra vlog: Poskusite si zamisliti del zgodbe, ko sošolec, ki ni najbolj priljubljen, povabi učenca na svoj rojstni dan. Učenec se sicer na vabilo odzove, čeprav mu to ni najbolj všeč. Na obisku pri sošolcu pa ugotovi, da ima doma teleskop, ki ga je naredil s pomočjo očeta, s katerim ponoči opazuje zvezde, in da ve veliko o astronomiji. Učenec vidi sošolca v popolnoma drugi luči in zato postaneta prijatelja. Poskusite to tudi zaigrati.

Pripravila: mag. Maja Obid, soc. ped.